

Написане мишається

ВОЛОДИМИР ТА РОЗАЛІЯ ВИННИЧЕНКИ: РОДИННЕ ЛИСТУВАННЯ (1921 – 1949 РОКИ)¹

1930 рік
№ 170

Володимир Кирилович – Розалії Яківні

[Фізіополіс – Маріанські Лазні]

Physiopolis, 7- VIII-30

Дитинко, я написав тобі теж три листи (це – четвертий, а, може, й п'ятий), але вони, розуміється, ще не могли бути в тебе, коли ти затурбувалася. Другого листа я послав тобі 3-го, а ти вже 2-го захвилювалася. Отже, сподіваюсь, це – тільки непорозуміння і ти одержуєш і одержуватимеш мої листи акуратно.

Зараз їду в Villennes одержувати чешські гроші¹. Гл[ущенко] бачив повідомлення і здивувався. Я пояснив йому, що це – не для мене, для передачі комусь. Неприємно трохи, час би вже відмовитись од цієї підмоги (чи, краще сказати, повернення колишньої позички), та коли ж у нас і тепер скрутно, голубонько. Сумно, що з твоєї комбінації нічого не вийде, але що ж робити, вези все назад і більше ніколи в такі операції не варто влізати, – користи ніякої, а зайва дрібна прикрість.

Повторяю, Кохонько, я добре сплю, добре працюю, добре себе почуваю. Погода в нас холодна, з дощиками, але часом проглядає сонце і ми його хапаємо по хвилині, дві, три. Часом воно буває й довше. Тоді ми робимося страшними оптимістами й рішаємо, що вже починається добра погода. Але коли помиляємось, то нічого собі з того не робимо і хвалимо навіть те, що маємо. Ми стали дуже скромні й коли маємо на одну годину сонця, то вже кажемо, що день був досить гарний. Головне, настрої у нас не погані, а тому й усе “досить гарне”.

Завтра їдемо до Парижу знайомитися з режис[ером] Довженком та дивитися його знаменитий фільм “Земля”². Побачимо, яке вони справлять на мене враження.

Сердечно дякуй Верочці за приписку на картці й вітай гаряче всіх.

А щодо твоїх з нею маленьких сутичок, то воно ж нормально. Ви ж по-різному жили, по-різному брали життєвий досвід, отже різні й висновки повинні бути в деяких питаннях.

Ніжно-ніжно пригортаю тебе, моя ясна. Хай тобі буде спокійно і радісно.

№ 171

Володимир Кирилович – Розалії Яківні

[Фізіополіс – Маріанські Лазні]

Physiopolis, 8 - VIII-30

Одержав твого листа з 5-VIII. Бідна голубко моя, ти й досі не маєш моїх листів! Але ж тобі послав ще 1-го (я це згадав сьогодні), потім 3-го, потім 5-го, 7-го. А листа з 1- VIII я дав укинути жінці gardien'a¹. Можливо, що вона не кинула його, забула або загубила. Ти не турбуйся так дуже, Дитиночко моя, пам'ятай, що я – на острові й сам рідко можу кидати листи в скриньку. Все комусь доручаю вкинути. Наприклад, ще один лист доручив Жульєті, другий – Глущеві². Чи вони їх укинули? А що як Ж[ульєта] зацікавилась “стилем” нашого листування і... Це – неймовірно, а, зрештою, хто ж зна, всяко буває. Отже, коли будуть якісь паузи, не будь, дійсно, Марусею. Хоча я так тебе розумію й коли б був у твоєму становищі,

¹Продовження. Початок див.: Слово і Час. – 2015. – №1 – 12; 2016. – №1.

то вже послав би телеграму. Як мені сумно. як страшно досадно, як жаль тебе, Кроха моя єдина! Єдине мені полекшення, що надіюсь, що ти вже одержала якогонебудь мого листа і турбота твоя минула.

Я сижу в куріні. Холодно, ноги мерзнуть, хоч я в черевиках. Вискочив на сонце (а воно маленькими порціями визирає з-за хмар), щоб погрітися, і знайшов твого листа. І хочеться все ж таки послати тобі телеграму та спиняє те, що я сам учора кинув тобі листа й ти мусиш його завтра одержати.

9. VIII Вибач, я вчора забув написати, що перед виїздом до Парижу одержав твого листа з повідомленням, що маєш мого листа з 31-VII. Дуже радий. Сьогодні-завтра напишу докладніше. Прибрав дім. Тепер спішимо на потяг. Хочу, щоб цей лист пішов сьогодні.

Обнімаю мою золоту Кроху!

№ 172

Розалія Яківна – Володимир Кирилович

[Маріанські Лазні – Фізіополіс]

8-VIII-[1930]

Всі діти, Вера та я на прогульці, без дощу, шлемо сердечні подяки всім, хто відає. [Листівка адресована: Monsieur V. Vinnitchenko Physiopoles Villennes s/ Seine (S e O) France. На лицевому боці – краєвид міста Marienbad].

№ 173

Розалія Яківна – Володимир Кирилович

[Маріанські Лазні – Фізіополіс]

9-VIII-[1930]

Мій єдиний! Спасибі тобі за листа. Я одержала той, що ти написав по повороті з Парижу. Мені сумно, страшенно сумно за те, що дощ, що криси ховаються до тебе в курінь, що тобі вогко, незатишно, самотно. Я здаюся собі неможливою егоїсткою тим, що поїхала від тебе. Якби було сонце, спека – я б не жалкувала. Але все це – жаління зайве. Повернути моєї подорожі все одно не можна.

Я, Дитинонько, стараюся використати, як можу. Я нічого в господарстві не роблю. Вер[очка] навіть запитала, чи я дала тобі в цьому слово. Але мені не хочеться робити. Я відчуваю потребу не торкатися до картоплі деякий час. Тим з більшою радістю я візьмусь за неї по повороті. Напишу до Берл[іна] з приводу мого приїзду. Але ж в мене "Пророк", якого я мушу спробувати помістити¹. Мене лякає Берл[ін] дорожнечю. Б[орис] В[алентинович] каже, що це щось страшне: людині з країни дешевої валюти не можна зробити кроку. До Марієнб[ада] має приїхати якась наша кузіна (я її, мені здається, в життю не бачила, але В[іра] каже, що вона в нас жила в Москві). Постійна її резиденція – Берлін. Можливо, що вона дозволить мені пожити кілька день в неї. Тоді все зразу стане більш легким.

Мені шкода, що не привезла теплого пальто. Тут більшість вранці та ввечері в шубах. Холод, хмари, дощ. Все чекала я, що зміниться, але бачу – ні. Очевидно, до кінця мого перебування тут – все буде те саме. Але це – нічого. А от тобі!! Шкода, що не рішився ти, Дітонько, поїхати на Рів'єру хоч на 2 тижні. Може, по моїм повороті? Може, це буде добре для твоєї праці? Я тоді всі наші справи буду провадити сама.

Спасибі, що написав за salutation. Це мене вже мучило. А я ж забула за Traitе Durvil'я!!²

Ти пам'ятаєш, що на 15 авг[уста] треба відіслати чек Мітенсу за опал?

Ді! Я не одержала скеча Жульєти, й не знаю, в чому річ. Взагалі я, крім листів від тебе, нічого не одержую. Але мені нічого й не треба більше. Як твій лист приходить без мене – його ставлять на почесне місце на стіл і у всіх робляться святошні обличчя. А для мене свято й радість, і сум, і ніжність.

Любов моя, будь бадьорий та працюй добре. Я ж приїду – переб'ю. (Не дуже, все ж таки, бійся!)

До післязавтра. Раніше я тобі не напишу, бо занадто вже часто пишу. Да?

Пригортаюсь до тебе вся.

Р[оза]

№ 174

Володимир Кирилович – Розалії Яківні

[Фізіополіс – Маріанські Лазні]

Physiopolis, 9 - VIII-30

Вечір. Тиша. На тлі її шкварчать дерева і безладно булькотить музика Pergola і Didier¹. Мішанина плакучого tango з фокстротом. Гл[ущенко] лежить і читає новий роман, позичений у Ріккі². (В неї багато романів на тему кохання).

На вечерю в нас були галушки і макарони з баклажанами. Правда, від галушок була тільки юшка, але вона була смачна. Напишу тобі листа, ляжу в колиску і буду читати. А завтра зранку в курінь і за роботу.

Ти конче хочеш, щоб я тобі писав про справи, голубко. Я ж тобі писав уже: заплатив за векселі й уже один (Vorra) порвав. Nikolas прислав листа, в якому прохає відповіді на того листа, що ніби послав ще 24-VII. А ми такого не одержували. Він ніби бачився з Стевенсоном і про результат побачення й писав. Я йому написав, щоб повторив того листа, бо я не одержав. Оце й усе. Було ще трохи мороки з векселями (прострочили), довелось і телефоном балакати і листи писати по-фр[анцузьки]. Все сяк-так вийшло. З Мітенсом улаштуюсь, не турбуйся. А поза цим нема більше нічого. Куток будемо до ладу приводити як приїдеш та поживеш на острові.

Мені аж не віриться, що ти будеш тут, що я зможу до тебе вголос, а не в думці, говорити, що буде затишно, спокійно, – дома.

В будинку все добре, все на своєму місці, потрошки підсихають мокрі плямки. Коли б сонце, то їх би вже давно не було. Ну, та топити будемо.

Бачили вчора “Землю” Довженка і “Арсенал”³ (його ж). Шкода, що тільки фрагменти. Але й з них видно, що майстер з Д[овженка] добрий. Є, розуміється, хиби, але вони не сутнього характеру. Занадто повільний темп, розтягнутість, повторення. При тій простоті теми й актів, що є в п’есі, повільність, натягнутість картин викликає досаду.

Тема дуже проста, дії, фабули, характерів, глибини, почувань героїв немає. Є картини побуту, соціальних конфліктів, первісних актів життя, – смерть, рождиння. Ну, і картини війни й громад[янської] війни.

Сам Довженко – досить симпатичний і, видно, дуже талановитий.

Голубонько, ти не дуже забирай у себе час і силу писанням мені листів. Посилай картки або коротенькі листики, щоб тільки я знав, що з тобою все добре. А то ти з сорому, що наробила паніки, цілий том списала на машинці. Мені, розуміється, радісно мати від тебе такі докладні листи і знати всі подробиці твого життя, але я боюсь, що ти занадто багато часу на це витрачаєш.

Так ти все ж таки, значить, з білізною якось улаштуєш? Це – добре було б, бо в нас не дуже пишно з грошима. Себто, скрути, може, не буде, але я, ти знаєш, дуже не люблю лишатися без невеличкого запасу.

Вітай сердечно всіх і пригорнись до мене міцно-міцно!

B

№ 175

Володимир Кирилович – Розалії Яківні

[Фізіополіс – Маріанські Лазні]

Physiopolis, 11-VIII-30

Після чесних сьоми годин праці сижу в куріні й розмовляю з тобою. День сьогодні значно тепліший, з хмарами, але й з сонцем. Ми його вхопили, мабуть, години на дві! Та так тепло, що от – вечір, а я сижу голий і мені не холодно над водою. М[икола] П[етрович] ловить рибу. В’яви собі: він упіймав уже чотири рибики за вчора й сьогодні. (Ми мали знамениту friture!) Я пробував теж ловити, але мене риба абсолютно ігнорує, ні разу навіть не клюнула. Я образився і більше з ними не знаюся. (Та й краще, між нами кажучи, бо тут ловля риби це – години істуканного стояння над водою. Я не маю стільки вільного часу, в мене є курінь і мій рукопис, що вимагає теж уваги й часу).

За річкою чути поганання волів орачами. Згуки, інтонація голосів, темп, усе таке саме, як у нас. І мені часом здається, що я на Україні, в степу. От вийду з куріня, гляну в той бік, де чути орачів, і переді мною пишно, велично розстелеться у синню далечінь наш степ. Та леле! вийду, гляну, а там вузьенька смужка ланів, а за нею стіна лісків, півміських будівель, димарі фабрик, залізничі й телеграфні стовпи. Не треба занадто довіряти голосам орачів, хоч би вони були такі самі голосні й лункі, як у нас.

Barrillet вже згодився зробити в 5 et[age] chambre d'air і тоненьку стіночку². Це вже деяка перемога. Але вимагає звезення землі з його терену. (Це результат переговорів Nikolас з Stevenson'м). Але я впіраюсь і пересилаю Haugaux пункта згоди переговорів Nikolас, щоб Haugaux домагався скасування пункту про tas de gravois³. Може, й уступить. Тоді тільки [зможемо] покінчити з Scuder'кою і буде, може, кінець усієї цієї тяганині⁴.

Більше в мене нічого нового немає. Нове це те, що, може, вже наступає погода. Ми вже почали купатися і маємо вже чудову ілюмінацію по всьому тілі. Правда, ще небагато, але вона розів'ється як слід. Ми чхаємо на неї. Я сподіваюсь, що погода таки направиться до твого приїзду й ти таки похапаєш сонця з нами. Правда, Нун мій? Навмисно не думаю про те, як ти приїдеш, бо зразу ж починає тужно смоктати в грудях, як після цілого дня без цигарки. Краще абстрактно це знати і туповато чекати. Будь ясна, весела і здорова, моя єдина!

В

[По краях другої сторінки листа дописано:] Чи написала ти до Берліну Вашіцові, Бакальчику⁵, Вайнштейнам? Чи дійсно варто заїжджати туди? Зорієнтуйся добренько! Чуєш, Золот?

[По краях першої сторінки листа дописано:] Перекажи, що моя кошлата камарадка десь зникла й не приходить до мене в гості. Чи не образилась, що радили "дати їй у морду"?

№ 176

Розалія Яківна – Володимирі Кириловичу

[Маріанські Лазні – Фізіополіс]

11-VIII-[1930]

Моя радість! Я дістала зразу твої два листи, а сьогодні 3-й. Це для мене велике свято й мені тільки прикро, що тебе зтурбувала. Ну, нічого. Для мене самої була несподіванкою така бурна реакція на відсутність листів.

Тепер мене турбує от що: дощі, вохкість не припиняються. Я боюся, що, сидючи в куріні по 6 годин, ти не нажив би собі якоїсь біди. Це – неможливо. Коли криси тікають, то людям і подавно слід це зробити. Може, краще було б поїхати до міста? Я мрію, що тобі раптом все надокучить і ти, склавши один чемодан, рушиш на Côte d'Azur¹. Невже це тільки мої мрії?!! Уяви собі тільки, що за якісь 12 годин ти можеш бути на сонці. Ти міг би поїхати в Lavandou² й оселитися в пансіоні. Це все коштувало б 1500 fr. на місяць. Але там, напевно, не було б у тебе ревматизму, якого я боюся. Якби тобі не треба було непереривно сидіти – тоді б инча річ.

Мені добре: я нічого не роблю, не торкаюся до господарства. Сплю чудово. Верочка балує мене різними смачними річима: пиріг з вишнями, кнудлі зі сливами³. Я ще не їла м'яса, та й вони – ні.

У тебе апетит вовчий через те, мабуть, що ви їсте не досить ситне, занадто мало поживне. Я боюся, що принцип економії панує в вашому господарстві. Попрохай М[иколу] П[етровича] від мене не дуже економити. Тепер, коли холодно, слід було б іноді й крашанки вживати.

Ну, та що я здалека можу радити?

Я одержала від Марусини дуже милого листа⁴. Вони вже 23-го повертають.

У тітки М[арусиної] я буду неодмінно, мені цікаво дуже.

Від М-те Mietens одержала листа з сумним дозволом зменшити ціну на 20 %. Це – багато. Вона абсолютно на ній нічого не заробить.

Дощ, дощ, дощ, гори закутані хмарами, сірий, сірий день, а я все маю надію на зміну погоди. Коли тут був Сьома⁵, то він казав: "Тут беруть не *Sonnenbad*, а *Marienbad*"⁶. І от цей бад ми беремо тепер з ранку до вечора. *Sesap* – луснув, вже 23 банкрутства в місті.

Написала листи до Берліну. Дуже хочеться щось зробити з п'есою, та й Тамарку побачити⁷. Але боюсь, що не стане терпіння на подорож і бажання бачити тебе зараз же – переважить усі інші. Спасибі тобі за всі твої поради. Ніщо мене більше не дратує. Я розумію й інчу психологію, й терплю інчу душу навіть в рідній сестрі. Якби ти знав, яким тяжким було її життя! З великою радістю обіймаю тебе!

Р[оза]

№ 177

Володимир Кирилович – Розалії Яківні

[Фізіополіс – Маріанські Лазні]

Physiopolis. Курінь. 12 - VIII-30

Вечір (власне, ще не вечір, шоста година тільки, а вже надворі темніє), хмари знову налягли на небо, холодний вітер вернувся, дме, свистить. Але в куріні у мене затишно, тихо; трохи є духу цвілі, перегнилого листу, возкости та де ж тут уже вимагати, щоб пахло трояндами чи лілеями. Під самі ноги мені підкучують хвилі Сени, зелені (від нафти!). Криси вже не сперечаються за трон зо мною (Глуц так побжурив ув одну лопатю, що днів два її зовсім уже не видно).

Працював я й сьогодні "як негр" і трошки перевищив порцію, щоб мати запас на прогуляний день. Мик[ола] Петр[ович], видно, ніяково себе почуває від того, що я так працюю, і щоразу як я виходжу на світ із свого куріня, він мене повідомляє: "А я працював. Зробив – от те і те". І, дійсно, рисує, малює, робить ілюстрації.

Отже, ти бачиш, ми зовсім тут не скиглимо через погоду і свій час не марнуємо. Може, коли б було сонце й суха спека, більше було б просто нервової радості, але, звикнувши й помирившись ("явище природи!"), можна радість і в іншому знаходити, а насамперед у праці. А потім є ж іще рух, повітря, є зелені дерева, комахи, камарадки. Коли все це зникає (ввечері), можна піти на стад до Ж[ульєти] і Л[ьолі]. Я, правда, дуже рідко це роблю, не маю потреби в розвазі таким способом. Як нема М[иколи] П[єтровича], то я хожу здовж парапєтєв і готую свою завтрашню порцію роботи або взагалі думаю. Я не думаю, що це самозакоханість, але щиро вважаю, що мої думки, що виникають підчас мого проходу, не гірші за ті думки, що я їх почув би від Ж[ульєти] і Льолі. Отже... яка рація іти аж на стад?

От Гл[ущенко] знову збирається до Парижу, й я завтра цілий день буду сам. Якщо зроблю трохи більше за порцію до 5-ої год[ини], то поїду човном малювать. (Маю вже фарби й полотно). Мало світла, на жаль, усі фарби якісь темні, невеселі. (Це відбилосся на малюнках М[иколи] П[єтровича]). Мені до Парижу не хочеться їхати, там якось я гостріше чую твою відсутність, – чи того, що нічого не роблю, чи матеріяльних слідів тебе в домі більше, ніж у тенті. А крім того, що я там маю робити, чого я маю розважатися, коли на мене жде робота, яку я мушу це літо зробити. Отже, з охотою і приємністю лишаюся сам.

А як твої "віізди в світ", Крохо моя? Жалкуєш, що не маєш бальової сукні?

Дуже радий, що ти кухні не робиш, подякуй від мене Вері за те, що дає тобі змогу спочинути.

Моє гаряче бажання, Нун, щоб ти зовсім уже покинула кухню. Годі, хоч поки що, поки є змога кинути. Будеш робити переклад "Щастя" – паралельно з моєю обробкою, щоб не вийшло так, як з "Намистом"¹. Добре? А кухню й тепаде² нехай робить людина, що не може робити перекладів. Та й буде добре.

А ти одержала від *Durvill'*я рекомендацію [подальший текст дописано збоку основного тексту] до нім[ецьких] натюристів? Адже маєш писати допис для "Naturist'a". Розуміється, якщо може бути хоч якась користь, то заїдь до Берліну. Ну, цілую тебе міцно-міцно, моя єдина! Вітай усіх сердечно.

В

[Над текстом першої сторінки в перевернутому вигляді й збоку дописано:] Мене дивує, що ти не одержала revue Жульєсти³. Але, мабуть, одержиш. І лист од Гл[ущенка] теж. Марусіну адресу він тобі послав. Я не хочу питати, як тобі там, чи добре, чи задоволена ти, що поїхала. Може, не так, як гадалося, але ж і не погано? Правда?

№ 178

Володимир Кирилович – Розалії Яківні

[Фізіополіс – Маріанські Лазні]

Physiopolis. 14 - VIII-30

Тільки що Жульєста дала мені твого листа, що прийшов разом з твоєю до неї карткою (про revue). Вона дуже мила зо мною. Зібрала мені інформації про Нац[іональну] Бібліотеку¹ й навіть розшукала в ній потрібну мені книжку, яку я тепер легко там зможу виписати собі. Взагалі, – це й Гл[ущенко] помітив, – вона тепер зовсім інша*, ніж раніше. Одночасно вона повідомила, що Льоля знову впала на коліна й знову до лікаря, знову лежить. От бідна дівчина! Ж[ульєста] казала, що треба з тобою порадитися, що зробити, щоб це падання не повторювалося. Але що ж його можна зробити? Ж[ульєста] все ж таки привезе її на острів, бо в неї на 2 тижні вакації, хоче їх тут перебути. А М[икола] П[етрович] привезе її з вокзала човном. От такі в нас події. Ти напиши їй щось співчутливе.

А курінчик ти мій зовсім даремно так ображаєш. Він – чудесний, сухий, затишний, від усього світу захищений, відокремлений. І абсолютно сухий, сухіший, мабуть, за все на острові. Я ж йому зробив такий дах, що ні краплинки не протікає. Розуміється, пацюкам заздрісно було й вони лізли. Ось і в сей мент сижу в ньому. Фотель зручний, лагідний, години по три-чотирі сижу й ніщо не заніміє. Ні, ти мусиш попрохати в нього вибачення за свої необережні слова. Без нього я вже, дійсно, не раз би подумав: а чи втікти до Парижу? А з ним і не думаю ніколи ні разу. Чого? Працюю добре, курінь милий, Глуц годує, сплю гарно, – чого ж мені ще їхати до Парижу? Коли б там була одна особа, ну, то інша річ. Але ж та особа далеко, бере Marienbad'у й мокне до схочу. Отже... Та й погода, повторюю, тут у нас не така вже й погана. От сьогодні, напр[иклад], ухопили сонця знову години на дві. Правда, вчора його зовсім не було, завтра теж, може, не буде, так сьогодні роздавалось на кілька днів, – хто розсудливий, хай робить запас, а хто дуракон, той нехай скиглить і тікає до Парижу.

А до Берліну ти все ж таки, Кохонько, заїдь, якщо хоч трохи користи бачитимеш у заїзді тому. Дійсно, може, з "Пророком" щось улаштуєш. А видатків не бійся. Та й заради мене теж не хапайся. Кажу тобі, ми зовсім добре живемо. Коли є часом якісь неприємності, так, господи, вони такі маленькі, – як "голуби" з пір'їн, дмухнув на них і нема. Ні, ні, за нас ти не клопочись. А щодо апетиту, то не турбуйся, ми з ним раду собі даємо, – як наїмося цибулі, так самі себе чути не можемо і м'ятні (твої!) цукерки їмо. Серйозно, ми не економимо і їмо як слід.

А ти чи робиш гімнастику? А роллер? А купелі?

А скільки ще лишилося перекладу до кінця? А сонячні ванни все ж таки часом береш? Де там можна їх брати – в тебе, чи кудись іти? Як іти, то, розуміється, еганяєшся.

Ну, хай тобі буде ясно, весело і радісно, моя Дитинко ніжна. Вітай усіх дуже!

В

Від Жадки картка прийшла. Працює з матір'ю. Рік добрий. Поїде на Мартініку. Заздрить, що [Подальший текст написаний збоку, праворуч від основного тексту і над ним у перевернутому вигляді:] ми на сонці на острові, бо вона занята й не виходить нікуди. Питає, чи одержали ми журнал [Назва журналу написана нерозбірливо]. Я пишу їй сьогодні.

* За правилами Академії Н[аук] тепер треба писати не "инчий", як ми писали вперед, а "інший", "іноді" і т.д. [Примітка В. Винниченка].

№ 179

Розалія Яківна – Володимир Кирилович

[Маріанські Лазні – Фізіополіс]

14-VIII-[1930]

Дітонько моє! Ти мене занадто балуєш листами. Спасибі тобі! Це все моя паніка наробила.

Невже ж ти не ночував дома більше одного разу? Дуже мені приємно, що Довж[енко] сподобався, й шкода, що не цілий фільм ти бачив.

Ти сподіваєшся на погоду? Бідні мої діти, боюсь я, що це марно.

З листа Діми ти побачиш¹, як тут чудово.

Я написала до Берліну. Коли одержу відповідь – сповіщу. Але, гадаю, мені прийдеться поїхати туди. Занадто вже близько, щоб не використовувати випадка. Я вже дала мій пас Бор[ису] В[алентиновичу], щоб він дістав мені візу. Він вже вдруге поїхав до Праги. Захворіла Наташа на ангіну, Верочка молодцом. Не дивлячись на 39 – не впаде в паніку. Виробилась з неї сильна жінка, але занадто чула.

Плачуть шибки, сумно й сіро. Далечінь затягнена темним серпанком. Хочеться сонця й дуже розумію Діму. Він запитав, чи ти не розсердишся на нього за фамільярність щодо мене (“повісила нос”). Я заспокоїла. У його є деякий юмор, але завелика соромливість і ніжність не дають йому розвинутись. Напиши йому кілька слів, як не лінь. Уяви собі, що всі мої листи, або картки, все храниться в його як щось надзвичайне.

Мені хочеться пригорнутись до тебе й почути твоє ніжне тепло. Мені багато, занадто багато хочеться. Я уявляю ці 7 годин сидення в курні. Чи це не забагато?! Любий мій, рідний мій, будь щасливий.

Твоя

№ 180

Володимир Кирилович – Розалії Яківні

[Фізіополіс – Маріанські Лазні]

Physiopolis. 16 субота VIII-30

Сьогодні у нас чудесний день, – трохи холодний, але ясний, сонячний. Бідні, перемерзлі, перемоклі натюристики вітають одне одного як із великим святом, з сонцем. Я працював у курні, потім брав сон[ячну] ванну, потім знову працював і знову на сонце. По обіді ще поробив дві години, а потім поїхали з Гл[уценком] малювати. Вперше за весь час можна було вибратись. Вертаючись, зустріли Жульєту з її Ральфом¹ на річці. Вони нас кликали зайти провідати Льолю, але не хочеться, бо в них раз у раз їхні гості, всякі Робі та Ральфи, і ми їм явно заважаємо.

Думаю на тому тижні поїхати до Парижу, – треба в Нац[іональну] Бібліотеку за матер'ялами. Робота моя пухне, як і завсіди. Часом здається, що варто її робити, а часом бере сумнів і все здається непотрібним і невдалим. Та я жону ці сумніви й стараюсь триматися свого правила: “Поки виконуєш узятую роботу, вір у себе як у генія, коли ж скінчиш, стався до неї як до витвору свого ворога й бездарности, – без крихти вибачливості і з гострою суворістю”.

Отже, поки що пишу геніальну й страшенно потрібну річ.

Гл[уценко] ловить рибу, а я покусаний комахами (там, де малювали, вліз у комашник), обмазаний своїм ліком – землею, лежу в “колісці” й пишу. Надворі холодно, тільки там, де ще останні проміні сонця, там купками, як червоненькі кузочки на парканах, поприміли голі натюристи.

А завтра буде вже три тижні як ти поїхала. Знаєш ти це? Ще, може, ... три? чи два? і ти вже будеш тут? Будеш лазить тут, лягати нас за бруд і непорядок, прибиратися на стад, страшенно турбуватися всіма. Моя Дитинко, і лай нас, і бий, тільки будь з нами.

Ми, ставши багатими на сонце, поробилися страшенними альтруїстами і запевняли один одного, що “напевне й у Марієнбаді є сьогодні сонце”.

Ось прийшов твій новий лист. Зараз буду читать.

Спасибі, Крохонько моя, за бадьорий тон, за ясність душі твоєї прекрасної (не порожнє слово, а свідоме, давно перевірене й встановлене).

Перекажи Дімі мою подяку за його листа. Я теж хотів би його побачити й зазнайомитись, так само, як і з Жоржем. Та, може, й справді, колись це й буде. Вітай усіх гарненько.

А що пас уже береш, то це добре. Постарайся виїхати до Німеччини до 1-го, взявши білет аж до Парижу, а не до Берліну. Там зробиш зупинку, але набавки не буде. Будь собою раз у раз!

Твій

[Над текстом першої сторінки у перевернутому вигляді й навколо тексту дописано:]
Завтра неділя. Гл[ущенко] поїде в Villennes на базар і кине цього листа. Я не балую листами, а просто хочеться хоч трошки поговорити з тобою. Та й та думка, що як один лист загубиться, то зараз же прийде другий.

Коментарі

№ 170

¹ одержувати чеські гроші – Можливо, йдеться про письменницьку стипендію від чеського уряду.

² знаменитий фільм “Земля” – Фільм Олександра Довженка був випущений “Українфільмом” 8 квітня 1930 р., а вже 17 квітня після гострої критики у пресі був знятий із прокату. Офіційна причина – натуралізм та замахи на звичаї. Від серпня до жовтня того самого року Довженко їздив до Праги, Берліна, Гамбурга, Парижа, Лондона і Амстердама, де показував “Землю” і виступав на прес-конференціях. В Європі фільм був високо оцінений, натомість у Радянському Союзі був фактично заборонений і реабілітований лише 1958 року після міжнародного референдуму в Брюсселі, де він увійшов до числа 12 найкращих фільмів всесвітньої історії кіно.

№ 171

¹ Жінці *gardien'a* – Gardien (фр.) – сторож.

² другий – Глушцеві – так В. Винниченко називав М. Глущенка.

№ 173

¹ Але ж в мене “Пророк”, якого я мушу спробувати помістити – Ідеться про п'єсу, написану В. Винниченко у 1929–1930 рр., про публікацію якої клопоталася Розалія Яківна. Однак за життя письменника п'єса опублікована не була, а вперше надрукована Українською Вільною Академією Наук у 1960 р. (Винниченко В. Пророк та невидані оповідання. – Нью-Йорк, 1960. – С. 8–77.

² А я ж забула за *Traite Durvil'я!!* – Traite (фр.) – вексель.

№ 174

¹ *Didier* – Можливо, це ім'я господаря закладу, подібного до Перголі (див. лист №166, коментар 1).

² роман, позичений у Ріклі – Ріклі – сусідка В. Винниченка і М. Глущенка на острові для натуристів.

³ “Арсенал” – фільм О. Довженка, випущений 25 лютого 1929 р. Кінопоема, в основі сюжету якої лежить трагедія національної поразки й робітниче повстання на київському заводі “Арсенал” проти Центральної Ради та військ УНР у січні 1918 р.

№ 175

¹ знаменити *friture* – Фритюр (від фр. *frit*) – смажений.

² в 5 *ét[age] chambre d'air* (фр.) – в 5 поверсі спальню з повітрям.

³ про *tas de gravois* (фр.) – про купи будівельного сміття.

⁴ Тоді тільки [зможемо] покінчити зо *Scuder'кою* і буде, може, кінець усій цій тяганині – У лютому 1929 р. В. Винниченко купив земельну ділянку для будівництва будинку в американської скульпторки Скуддер Джанет (Scudder, Janet; 1873–1940), яка потім ставила йому всілякі вимоги, ускладнюючи будівництво. 28 серпня 1929 р. В. Винниченко записав у щоденнику, що, давши згоду на спільний двір, вона почала заявляти, що “ніякого спільного двору в нас немає, що вона єдина власниця і що хоче, те й може зробити з ним. Далі вона хоче фактично здійснити це право над двором. І через те хоче його заставити всякими речами й забудувати його так, щоб і ступити було ніде. А тим часом вона вбиває й мої претензії розвести садок у цьому дворі й ходити там. Що своїм забудуванням перед самими моїми вікнами позбавляє мене повітря і світла, про це їй, певне, клопоту мало” (Винниченко В. Щоденник. – Т. 4. 1929 – 1931. – С. 113). 4 вересня записав: “Американка вже вимагає збити карниз на нашому домі, – він, немов, “убиває їй працю, все життя їй нівечить. Невинний карниз і не гадав ніколи, що може завдати такого лиха представниці могутньої американської нації. <...> А тим часом сама хоче поставити будинок на метр від самих моїх вікон, затулити їх зовсім. Надзвичайно цікаве явище. Коли б сам не був об'єктом такого поводження, не повірив би, що може бути таке” (Там само. – С. 116). 20 червня 1930 р. Винниченки переїхали у новий будинок, але проблеми з американкою продовжувалися. 18 липня В. Винниченко записав у щоденнику: “Треба якось вирішити справу з *Varillet* та тою нещасною стіною.

Американка в'ється, крутиться, як притиснена п'явка, на всі боки: не хоче платити за захоплену землю. Навіть на шантаж пускається..." (Там само. – С.179).

⁵ *Бакальчику* – Бакал (Бакало, Бакальчик) Ілля Юрієвич – російський письменник, лівий есер, член берлінської групи "Скіфи".

№ 176

¹ *Côte d'Azur* – Лазурний берег, французька Рів'єра.

² *Lavandou* – Ляванду – містечко на французькій Рів'єрі, на схід від Тулона. У 1926–1928 рр. Винниченки провели два літа в його околиці.

³ *книдлі зі сливами* – Книдлі (рос. *кнедли*, *кнѐцки*, нім. *Kloß*, *Knödel*) – страва української, чеської, польської та загалом європейської кухні з борошна (тіста), схожа на розпарений білий хліб; щось середнє між галушками та варениками, як правило, з додаванням сиру, картоплі та яєць.

⁴ *Я одержала від Марусини дуже милого листа* – Ідеться про Марію Глущенко.

⁵ *Коли тут був Сьома* – Ідеться про Семена Ліфшиця – брата Розалії та Віри.

⁶ *не Sonnenbad, а Marienbad* – Гра слів: не сонячні ванни, а Маріанські Лазні (рос. – бані), тобто, не сонце, а воду.

⁷ *Тамарку побачити* – Ідеться про доньку Винниченкових приятелів Марка Григоровича і Юлії Володимирівни Віленських, яка була закохана у Володимира Кириловича. Їхнім інтимним стосункам у щоденниках Винниченка відведено багато місця.

№ 177

¹ як з *"Намистом"* – "Намисто" – збірка поетично-психологічних оповідань на теми українських народних пісень, написана Винниченком між 1921 і 1929 рр. Видана кооперативним видавництвом "Рух" у Харкові 1930 р. До збірки увійшли оповідання: "Віють вітри, віють буйні"; "Гей, хто в лісі, обізвися"; "Гей, ти, бочечко"; "Ой, випила, вихилила"; "Гей, не спиться"; "Гей, чи пан, чи пропав"; "Та немає гірш нікому"; "За Сибіром сонце сходить".

² *тепаде* – Очевидно, йдеться про скорочення т. п. – тому подібне.

³ *revue Жульєти* – Ідеться про журнал, у якому був опублікований скетч, згаданий Винниченком у листі №167.

№ 178

¹ *про Національну Бібліотеку* – Національна бібліотека Франції (фр. *Bibliothèque Nationale de France* або *BNF*) – найбагатше зібрання франкомовної літератури у світі й найбільша бібліотека Франції, заснована 1368 року, одна з найстаріших в Європі.

№ 179

¹ *З листа Діми ти побачиш* – Серед листів Розалії Яківни зберігся лист Діми Яковенка до Володимира Винниченка, датований 14-VIII-1930 р., у якому він писав: "Дорогой дядя Володя! С каким бы большим удовольствием побывал я на острове натурастов после чудесных рассказов тети Розы об атлетах и о жизни островитян. Очень возможно, что я когда-нибудь и попаду туда; это ведь не совсем невозможно? Особенно мне хочется повидаться и познакомиться с вами. Я же вас еще никогда не видал!"

Этот приезд тети Розы будет нам памятен навсегда, так как, кроме себя самой, она привезла с собой гимнастику, которая нам совершенно необходима, так как мы занимаемся довольно много спортом, зимним и летним. А без тети Розы мы бы никогда не стали заниматься гимнастикой систематически, потому что нам необходим чей-либо пример, а тетя Роза на нас очень влияет. Теперь мы будем по мере возможности делать гимнастику, чтобы укрепить и развить тело.

У нас почти что непрерывно льет дождь, и мы сидя дома занимаемся тем, что учимся у тети Розы массажу, то есть скорее даем себя массировать тете Розе". Далі з гумором пише, що "тете Розе здесь совсем не везет ни в погоде, ни в покупках, как только она зайдет в какую-нибудь лавку без кого-нибудь из нас, чтобы там купить что-нибудь вкусенького или сладенького, чтобы побаловать нас, окажется, что ее надули, что ей подсунули что-нибудь старое завалящее, так уж ей в этом не везет. А на улице грязь по колени и дождик идет, так что она совсем должно быть нос повесила, только этого не показывает...". Детально описує мінливу дощову погоду.

№ 180

¹ *з її Ральфом* – Ральф – очевидно, приятель Жульєти.

Далі буде.

Упорядкування, примітки та коментарі

Надії Миронець.

м. Київ

Отримано 14 грудня 2015 р.